

Το πρόγραμμα ImmiGrec: σύντομη επισκόπηση

Η μετανάστευση των Ελλήνων στον Καναδά χρονολογείται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ενώ κορυφώνεται μεταξύ των ετών 1945 και 1975, όταν περισσότεροι από 107.000 Έλληνες πολίτες μετακινήθηκαν σε αυτήν τη χώρα, κυρίως για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, 350.000 Καναδοί πολίτες αυτοχαρακτηρίστηκαν ως Έλληνες ή ελληνικής καταγωγής.

Σήμερα, οι ελληνόφωνες κοινότητες και οι διάφοροι σύλλογοι αποτελούν ένα δυναμικό συστατικό της πολυπολιτισμικής και πολύγλωσσης καναδικής κοινωνίας. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς βρίσκονται στις μεγάλες καναδικές πόλεις, Τορόντο, Μοντρεάλ, Οττάβα, Βανκούβερ, Κάλγκαρυ, Έντμοντον, Χάλιφαξ, Βικτόρια, Ρετζάινα και Γουίνιπεγκ. Η συμβολή τους στο καναδικό κοινωνικό, πολιτιστικό και γλωσσικό περιβάλλον ήταν και είναι καθοριστική, ενώ η ιστορία τους καταδεικνύει πτυχές των διατλαντικών σχέσεων μεταξύ Καναδά και Ελλάδας, αλλά και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών της μεταπολεμικής Ελλάδας που οδήγησαν τόσους ανθρώπους στη μετανάστευση.

Παρόλο που οι ελληνοκαναδικές κοινότητες και οι σύλλογοι έχουν κατά το παρελθόν προσελκύσει το επιστημονικό ενδιαφέρον (ενδεικτικά, Gavaki 1977· Liidakis 1998· Chimbos 1999· Κωνσταντινίδης & Μιχελαδάκη 2014· Aravossitas 2016), κρίσιμα ζητήματα σχετικά με την προσαρμογή και την αφομοίωση των Ελλήνων μεταναστών στην καναδική κοινωνία έχουν ελάχιστα διερευνηθεί, ενώ το θέμα της γλώσσας παραμένει σχετικά άγνωστο, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στον τομέα της επαφής της Ελληνικής με την Αγγλική ή τη Γαλλική, τις δύο επίσημες γλώσσες του Καναδά.

Το πρόγραμμα *Μετανάστευση και Γλώσσα στον Καναδά: Έλληνες και Ελληνοκαναδοί* (Immigration and Language in Canada. Greeks and Greek-Canadians)¹ με φορέα χρηματοδότησης το *Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, και συνεργάτες τρία καναδικά πανεπιστήμια, McGill, Simon Fraser και York και ένα ελληνικό, το Πανεπιστήμιο Πατρών, είχε ως αντικείμενο την καταγραφή και μελέτη της ιστορίας και γλώσσας των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά, μεταξύ των ετών 1945 και 1975. Το πρόγραμμα αυτό καλύπτει ένα μοναδικό διεπιστημονικό πεδίο που συσχετίζει την ιστορία και την κοινωνική ιστορία με τη γλωσσολογία και την κοινωνιογλωσσολογία. Για αυτόν τον σκοπό, πρωταρχικός στόχος ήταν η συλλογή υλικού από πολλές ελληνόφωνες κοινότητες του Καναδά, τόσο προφορικού (αφηγήσεις εμπειριών Ελλήνων μεταναστών πρώτης γενιάς) όσο και έντυπου (επιστολές, αποσπάσματα εφημερίδων, φωτογραφίες κ.λπ.), με βάση όλους τους κανόνες της επιστημονικής δεοντολογίας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι να υπάρχει σήμερα ένας ικανός αριθμός έντυπου υλικού και 350 περίπου ώρες αφηγήσεων, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν συλλεγεί από τις ερευνητικές ομάδες των καναδικών πανεπιστημίων, ενώ ένα μικρό μέρος είτε εντοπίστηκε σε προηγούμενες μεμονωμένες προσπάθειες συλλογής υλικού (βλ. *Αρχείο Μανιάκα*, Maniakas 1991) είτε έχει συλλεγεί από το Πανεπιστήμιο Πατρών.

---

¹ Διαθέσιμο στο <https://immigrec.com>.

Σε πρώτη φάση, το υλικό καταχωρήθηκε σε ένα ηλεκτρονικό αποθετήριο και, στη συνέχεια, ενσωματώθηκε σε μια ειδικά διαμορφωμένη βάση δεδομένων (βλ. άρθρα των Τσιμπούρη *et al.* σε αυτόν τον τόμο), ενώ για το προφορικό σκέλος υπήρξε μεταγραφή με τους χαρακτήρες του ελληνικού αλφαβήτου. Ένα μικρό μέρος του τροφοδότησε τα εκθέματα ενός ψηφιακού μουσείου,² ενώ μια πρώτη προσπάθεια ανάλυσής του οδήγησε στη συγγραφή μελετών, οι οποίες, για την ώρα, περιορίζονται στο ζήτημα της γλώσσας των μεταναστών πρώτης γενιάς.

Σε σχέση με τη γλώσσα, ειδικότερα, που είναι και το κύριο αντικείμενο του παρόντος τόμου, οι μηχανισμοί της μεταπολεμικής μετανάστευσης και οι κοινωνιογλωσσικές συνθήκες στον Καναδά αναδεικνύουν τις ελληνοκαναδικές κοινότητες και τους συλλόγους σε μια σημαντική περίπτωση μελέτης. Τρία είναι τα βασικά θέματα που αφορούν στη γλώσσα, τα οποία διερευνώνται στο πλαίσιο της ιστορικής εμπειρίας των Ελλήνων μεταναστών του Καναδά:

- (i) *Πώς η απομάκρυνση από την Ελλάδα επηρέασε την Ελληνική και τις διαλέκτους της σε κατάσταση γλωσσικής επαφής, όπου η Αγγλική (ή η Γαλλική στην επαρχία του Κεμπέκ) αποτελεί την κυρίαρχη γλώσσα;*

Οι μετανάστες πρώτης γενιάς του Καναδά ζουν σε ένα σταθερά πολύγλωσσο περιβάλλον όπου μιλούν Ελληνικά στο σπίτι και με άλλους Έλληνες, ενώ τα Αγγλικά (ή εν μέρει τα Γαλλικά τα τελευταία χρόνια στο Κεμπέκ) χρησιμοποιούνται για επικοινωνιακούς σκοπούς με μη Έλληνες, ή σε επίσημες περιστάσεις. Σε αυτό το περιβάλλον, είναι φυσικό να επέρχεται δανεισμός (βλ. Thomason 2001· Matras 2009· Ράλλη *et al.* σε αυτόν τον τόμο), ο οποίος, τις περισσότερες φορές, είναι λεξικός (μεταφορά λέξεων από τη γλώσσα πηγή στη γλώσσα στόχο), αλλά και δομικός όταν υπάρχει διγλωσσία και κατάσταση έντονης γλωσσικής επαφής. Είναι χαρακτηριστικό ότι στους Ελληνοκαναδούς μετανάστες πρώτης γενιάς, δεν παρατηρήθηκε δομικός δανεισμός, κάτι όμως που φαίνεται να υπάρχει στους μετανάστες δεύτερης γενιάς, η γλώσσα των οποίων χαρακτηρίζεται διεθνώς ως *κληρονομημένη γλώσσα* (heritage language).

- (ii) *Η πιθανότητα να έχει αρχίσει να διαμορφώνεται μια Ελληνοκαναδική Κοινή η οποία διατηρεί πολλά στοιχεία της Κοινής Νεοελληνικής, επιλεγμένα στοιχεία διαλέκτων και αρκετά της Αγγλικής.*

Το συγκεκριμένο θέμα πηγάζει από τα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών του Καναδά λόγω του τόπου καταγωγής τους, δεδομένου ότι η συντριπτική πλειοψηφία τους προέρχεται από αγροτικές τάξεις. Η περίπτωση ύπαρξης διαλεκτικών ελληνοκαναδικών θυλάκων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη των μακροπρόθεσμων μηχανισμών της επαφής των διαλέκτων με την Κοινή Νεοελληνική και την κυρίαρχη γλώσσα της νέας πατρίδας, που ενδεχομένως οδηγούν σε απλοποίηση, ανακατανομή ή και δημιουργία μιας νέας Ελληνοκαναδικής Κοινής (βλ. άρθρα των Τσολακίδη *et al.* σε αυτόν τον τόμο).

---

² Διαθέσιμο στο <https://virtual.immigrec.com>

(iii) *Πώς η γλώσσα αποτυπώνει θέματα ταυτότητας;*

Όσον αφορά στον αυτοπροσδιορισμό τους, οι μετανάστες/τριες της πρώτης γενιάς αποφεύγουν να αναδείξουν τους εαυτούς τους ως άτομα με μονοπολιτισμική (ελληνική ή канаδική) ταυτότητα. Καταφεύγοντας, συνδυαστικά ή μεμονωμένα, σε ποικίλες γλωσσικές στρατηγικές, όπως το αντιθετικό σχήμα *είμαι/αισθάνομαι Έλληνας/ίδα αλλά...*, μεταφορές, σύντομες αφηγήσεις, και μηχανισμούς διόρθωσης, αυτοπαρουσιάζονται ως πρόσωπα που βιώνουν πολιτισμική υβριδικότητα. Μέσω των υβριδικών ταυτοτικών τους συγκροτήσεων, κατορθώνουν έτσι να ισορροπούν με ευρηματικό τρόπο μεταξύ ελληνικότητας και канаδικότητας, απόστασης και εγγύτητας, οικειότητας και αποξένωσης (βλ. άρθρο των Καραχάλιου *et al.* σε αυτόν τον τόμο).

Όπως φαίνεται από τα περιεχόμενα του παρόντος τόμου, το αποθετήριο, η βάση δεδομένων και το τεχνικό μέρος του ψηφιακού μουσείου έχουν υλοποιηθεί από την ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Πατρών (για την επιλογή των θεμάτων του μουσείου, εκτός από αυτά των γλωσσών, καθώς και για τα γραφικά και τη μουσική επένδυση υπεύθυνη ήταν η ερευνητική ομάδα του McGill). Επίσης, οι γλωσσικές μελέτες είναι απόρροια των εργασιών της ερευνητικής ομάδας του Πανεπιστημίου Πατρών, σε συνεργασία με την ερευνητική ομάδα του Simon Fraser University.

Ο τόμος διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιέχει τις γλωσσολογικές μελέτες στην Ελληνική, οι οποίες εκπονήθηκαν κατά τους τελευταίους 18 μήνες, ενώ το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την αγγλική μορφή εργασιών που έχουν ήδη δημοσιευτεί (υπάρχει άδεια επαναδημοσίευσης). Οι γλωσσολογικές μελέτες συνοδεύονται από αναφορές σχετικά με τη δημιουργία της βάσης δεδομένων και μιας πρώτης μορφής του ψηφιακού μουσείου, η ανάπτυξη των οποίων έλαβε χώρα στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Ο τόμος κλείνει με το Παράρτημα, το οποίο περιέχει τους τίτλους όλων των δημοσιεύσεων του προγράμματος για τα έτη 2017-2018.

Θα ήθελα να απευθύνω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στο *Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, χωρίς την ευγενική χορηγία του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η υλοποίηση του έργου. Αισθάνομαι επίσης την ανάγκη να ευχαριστήσω τους εξής φίλους, οι οποίοι συμπαραστάθηκαν τόσο σε εμένα σε προσωπικό επίπεδο, όσο και γενικότερα στην έρευνα: Robert Peck (Πρώην Πρέσβη της Καναδικής Πρεσβείας στην Ελλάδα), Ζωή Δελήμπαση (Υπεύθυνη Πολιτικών και Δημοσίων Υποθέσεων, Καναδική Πρεσβεία στην Ελλάδα), Διονύση Αρβανιτάκη (Αθήνα), Jacques Bouchard (Καθηγητή στο Université de Montreal), Νικόλαο Παγώνη (Πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας του Μοντρεάλ), Φώτη Κομπορόζο, Κατερίνα Λυμπέρη, Σοφία Φλόρακα-Πετσάλη, Τασία Γιαννάκη, Ζωή Μπάτση και Παναγιώτη-Άγγελο Χατζηπαναγιώτη (Μοντρεάλ), Ελένη Παναγάκου (Οττάβα), Δημήτρη Τζατζόγλου, Francyne Robert, Κατίνα και Θανάση Μαργαρίτη, Μιχάλη Μουρατίδη, Μάκη Ανδρικόπουλο, Γιάννη Δάγωνα, Αλέκο και Ειρήνη Οικονομίδη, Χ. Μυλοπούλου (Τορόντο), Παντελή Καπαδούκα, Νίκο Πάνο, Σοφία Καρασούλη-Milobar, Δημήτριο Νιβολιανίτη, Βάσω Βαρσάκη, Βίβιαν (Βασιλική) Χριστοδούλου-Μπεκιάρη, Παναγιώτη Δουράλα, Ουρανία Γιαννακοπούλου (Βανκούβερ), Wendy Σμυλιτοπούλου (Βικτόρια), Ελισάβετ Χανλή, Αθανάσιο Ταβουκτσόγλου (Εντμοντον), Αντιγόνη Κόλλια (Κάλγκαρυ) και Χρυσόστομο Περεντέ (Ρετζάινα).

Τέλος, ευχαριστώ τους ερευνητές των канаδικών πανεπιστημίων για την πολύτιμη συνεργασία τους, Παναγιώτη Παππά, Συμεών Τσολακίδη και Rob Goldbeck (Simon

Fraser University), Τάσο Αναστασιάδη, Αλεξάνδρα Σιώτου, Αναστασία Γαλάτη, Μαρκέλλα Σκούρτη και Caroline Boreham (McGill University), Σάκη Γκέκα, Έλενα Λαμπροπούλου και Παναγιώτη Μυλωνά (York University), καθώς και τα μέλη της ερευνητικής μου ομάδας, Βασιλεία Αλεξέλλη, Ράνια Καραχάλιου, Βασιλική Μακρή, Μιχάλη Μαρίνη, Βασιλική Μουχτούρη, Σταύρο Μπόμπολα, Χρήστο Παπαναγιώτου, Χαράλαμπο Τσιμπούρη και Γιώργο Χαιρετάκη.

Πάτρα, Ιανουάριος 2019

Αγγελική Ράλλη
Καθηγήτρια Γλωσσολογίας Παν. Πατρών
Μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας

Βιβλιογραφία

- Aravossitas, T. 2016. The hidden schools: mapping Greek heritage language education in Canada. Διδακτορική διατριβή, University of Toronto.
- Chimbos, P. D. 1999. The Greeks in Canada. An historical and sociological perspective. Στο R. Clogg (επιμ.), *The Greek Diaspora in the 20th century*. New York: St. Martin's Press Inc., 87-102.
- Gavaki, E. 1977. *The integration of Greeks in Canada*. San Francisco: R. & E. Research Associates.
- Κωνσταντινίδης, Σ. & Τ. Μιχελαδάκη. 2014. *Από τη ζωή των Ελλήνων στον Καναδά*, 2 τόμοι. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Liidakis, N. 1998. The Activities of Hellenic-Canadian secular organizations in the context of Canadian multiculturalism. *Etudes Helléniques/Hellenic Studies* 6(1): 37-58.
- Maniakas, T. 1991. The ethnolinguistic reality of Montreal Greeks. Διδακτορική διατριβή, Université de Montreal.
- Matras, Y. 2009. *Language contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomason, S. 2001. *Language contact. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.